

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Галина ТРІЛЛЕНБЕРГ

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ – ВАЖЛИВИЙ ВАЖІЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО ПІДЙОМУ ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЙ

Піднято проблему розвитку сільського туризму в Україні. На основі аналізу визначено місце сільського туризму в Україні і в зарубіжних країнах в економічному розвитку сільських територій. Обґрунтовано доцільність активізації розвитку сільського туризму як фактора підйому депресивних територій. Визначено шляхи вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: сільський туризм, види туристичної діяльності, організація туристичної діяльності, туристичний продукт, депресивні території, соціальні амортизатори.

Останні десятиріччя характеризуються прискоренням урбанізації, що призводить до перевантаження інфраструктури міст, погіршення екологічної ситуації. В цих умовах значна частина населення хоче організувати свій відпочинок у сільській місцевості, ближче до природи. У світі у сфері відпочинку відбувається переорієнтація від моделі "See – Sun – Sand" – "Море – Сонце – Пляж" до моделі "Lore – Landscape – Leisure" – "Знання – Ландшафт – Дозвілля". Перевантаження інфраструктури міст, погіршення екологічної ситуації характерне і для України. Водночас у сільській місцевості спостерігається ускладнення життя селян. Життєвий рівень сільських жителів різко погіршився. В селах поширені бідність та безробіття. Разом із тим, за даними Європейського банку реконструкції і розвитку, облаштування в місті вихідця із сільської місцевості обходиться у 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя та роботи в селі.

Такі умови, як підтверджує досвід зарубіжних країн, забезпечить розвиток сільського туризму, тобто такий вид туристичної діяльності, який передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості для відпочинку та отримання ними відповідних послуг.

Актуальність даної проблематики загострюється в зв'язку з реформами в аграрній сфері економіки в Україні.

Проблемі розвитку туризму *присвячені праці* таких вчених: В. Азар, М. Біржаков, В. Герасименко, М. Дуров, Л. Забуранна, І. Нікіфоров, Т. Сергєєва, Т. Ткаченко, І. Школа та ін. Водночас питанню розвитку туризму в сільській місцевості в контексті розв'язання проблем якості життя сільського населення, його зайнятості, розвитку аграрного сектору економіки в науковій літературі не приділено достатньої уваги.

Мета статті – обґрунтувати необхідність та визначити шляхи розвитку сільського туризму як фактора підвищення активності економічного розвитку депресивних територій.

У багатьох країнах сільський туризм розглядається як своєрідний "соціальний амортизатор" при реструктуризації аграрного сектору економіки, впровадженні науково-технічного прогресу і вивільненні значної частини працівників. Сільський туризм сприяє створенню альтернативних аграрному сектору нових робочих місць. Він пов'язаний із діяльністю членів домогосподарств, які надають послуги бронювання, розміщення, харчування туристів, інформаційного обслуговування та задоволення інших потреб тих, хто прибув у село з метою відпочинку.

Розвиток сільського туризму пов'язаний із діяльністю сільського господаря, тобто члена домогосподарства, що розташовано у сільській місцевості і члени якого займаються сільськогосподарською діяльністю з використанням належних їм земельних ділянок.

Другим важливим елементом інфраструктури сільського туризму є сільська садиба, тобто житловий будинок з присадибною земельною ділянкою, в якому постійно проживає сільський господар і члени його родини, або інший житловий будинок, що знаходиться за місцем постійного проживання зазначених осіб та належить за правом власності господарю або будь-кому з членів родини, що постійно проживають разом із ним. В оформленні садиби нерідко використовується колорит українського народного житла, прогресивні архітектурно-художні традиції.

Розвиток туристичної діяльності в сільській місцевості сприяє вирішенню комплексу соціально-економічних проблем. Адже сільські жителі можуть без посередників реалізовувати власні продукти сільськогосподарського виробництва (без транспортних витрат). Приготування їжі відпочиваючим забезпечується із власно вирощеної продукції. Ремісники можуть на місці реалізувати свої вироби. Туристи (за бажанням) можуть залучатись до сільськогосподарських робіт, знайомитись з місцевими традиціями, культурою краю. Інакше кажучи, у розвитку сільського туризму зацікавлені як мешканці сіл, так і жителі міст. Міські жителі, що прибули в село, розкривають місцевим жителям справжню цінність культурних пам'яток, які знаходяться в даній місцевості, допомагають їх збереженню, сприяють підвищенню культурного рівня сільського населення. Сільські ж жителі, запрошуючи туристів, намагаються поповнити свої знання з ведення домашнього господарства, гігієни та санітарії, приготування їжі, розширюють свій світогляд, а також коло друзів.

Якщо в Європі сільський туризм розвивається уже більше півстоліття, то в Україні – лише 15 років. Для його розвитку Україна володіє значними туристичними ресурсами, зокрема, природними, історичними, соціально-культурними, здатними задовольняти духовні та інші потреби туристів, сприяти підтримці їх життєдіяльності, відновленню та розвитку фізичних сил. Це визначення інтерпретує поняття "туристичні ресурси" в найширшому сенсі як сукупність природних і створених людиною об'єктів, що становлять туристичний інтерес. До них належать: національні і тематичні парки, музеї, театри, розважальні підприємства, пам'ятники історії і культури. Однак у контексті економічного аналізу доцільно розглядати не лише ту частину туристичних ресурсів, які залучені в економічний оборот і забезпечують дохід державі чи бізнесу, а й ті, що можуть бути залучені.

Серед останніх варто виділити такі: велику, цікаву і різноманітну культурну спадщину; чудові природні ландшафти, природне різноманіття; тисячі пам'яток історії та культури світового рівня, серед яких є унікальні – городища Трипільської культури, скіфські кургани, безцінні скарби Київської Русі, середньовічні замки, чудові шляхетні парки; унікальні природні заповідники; сприятливий клімат, який відрізняється від

клімату більшості країн світу; багаті традиції та народні звичаї, з якими варто не лише ознайомитись, а й зберегти; унікальну українську кухню та гостинність українців; значну частину незайнятого та частково зайнятого сільського населення; наявність у селян великої кількості (більше 1 млн.) приватних будинків, які потенційно можуть бути використані для організації сільського туризму.

В Україні дві третини сільськогосподарської продукції виробляється в особистих селянських господарствах тощо. Тобто Україна має необхідні умови для забезпечення відпочинку на селі з широкими можливостями використання природного, матеріального і культурного потенціалу. У багатьох країнах світу відпочинок на селі розглядається не лише як специфічна форма туристичної діяльності, а і як невід'ємна складова соціально-економічного комплексу.

Законом України "Про туризм" (1995 р.) сільський туризм визнано окремим видом туристичної діяльності і пріоритетним напрямом державної політики. Туризм загалом, тобто у тому числі сільський, є складовою частиною соціального комплексу. Без соціальної ефективності, як свідчить світовий досвід, неможливо досягти сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності держави, головної продуктивної сили суспільства.

Дотепер середня очікувана тривалість життя в Україні є однією з найнижчих у світі. При цьому стан здоров'я сільського населення має тенденцію до погіршення. Серед захворювань, які зумовлюють погіршення стану здоров'я, перші місця займають захворювання органів кровообігу, хронічні неспецифічні захворювання органів дихання. Відпочинок в екологічно чистому природному середовищі, споживання чистих харчових продуктів сприятимуть зміцненню здоров'я, формуванню здорового способу життя як серед тих, хто відпочиває в сільській місцевості, так і серед сільських жителів.

Як стверджують лікарі-експерти, хронічні неспецифічні захворювання органів дихання значною мірою зумовлені тютюнокурінням, уживанням алкогольних напоїв. Загалом стан здоров'я на 50% формує спосіб життя. В Україні нині простежується негативна тенденція до поширення куріння, зокрема серед підлітків і жінок дітородного віку. Лише за останні 10 років споживання цигарок зросло вп'ятеро. І це не зважаючи на те, що в країні діють програми, спрямовані на формування здорового способу життя (Державна цільова соціальна програма зменшення шкідливого впливу тютюну на здоров'я населення на період до 2012 року, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24 листопада 2009 р.; Загальнодержавна програма забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2013 роки, затверджена Законом України від 19 лютого 2009 р.; Державна цільова соціальна програма "Молодь України" на 2009–2015 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 2009 р. та ін.). Передбачається створення Державної служби України з питань протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та іншим соціально небезпечним захворюванням.

За розрахунками міжнародних експертів, щороку в Україні від хвороб, пов'язаних із курінням, помирає 110–120 тис. осіб, що становить 18% смертей (31% – серед чоловіків і 6% – серед жінок).

Відпочинок у сільській місцевості – це свого роду профілактика багатьох захворювань, а профілактика, як стверджують фахівці, у 4–5 разів доцільніша, ніж лікування хвороб, зміцнення здоров'я нації та поліпшення демографічної ситуації. Адже сільський туризм пов'язують, перш за все, з чистим довкіллям. Кожен турист хоче відпочивати у контакті з чистою і незабрудненою природою. Туристично привабливими

є сільські населені пункти, які розміщені поблизу озер, річок, лісів, пагорбів, гір, луків, ярів, де вирішена проблема переробки та вивезення побутових і будівельних відходів.

Серед туристів найбільшим попитом користується найменш "цивілізовані" села. Однак у них має бути відповідна інфраструктура (крамниці, пошта, банк, телефон, місця для відпочинку тощо). Тобто туристи, які відпочивають у селі, знаходять там тишу і спокій, перебуваючи поряд із природою. Водночас свій відпочинок вони пов'язують з пізнанням сільського життя, забезпечують відродження економіки. Адже з розвитком сільського туризму: з'являються на селі нові робочі місця у сфері обслуговування; зростає попит на продукти харчування, які виробляють мешканці села; активізується розвиток сувенірної продукції та інше виробництво місцевих майстрів; відроджується будівництво та набуває активного розвитку транспорт. Це все сприяє диверсифікації виробничої діяльності на селі, наближаючи її до міських видів. Сьогодні фактично всі жителі села мають бути зацікавлені в тому, щоб їх населений пункт був привабливим для туристів, у тому числі іноземних.

За прогнозами експертів Всесвітньої туристичної організації (ВТО), і в XXI ст. туризм буде динамічно розвиватись, стане рушієм світової економіки. Більшість країн зацікавлені, перш за все, у розвитку в'їзного туризму. Відповідно до прогнозу, розробленого ВТО, у перспективі до 2010 р. великим попитом серед іноземних туристів буде користуватися Китай (табл. 1).

Таблиця 1

Країни-лідери щодо прийому туристів до 2020 р.

Рейтинг	Країна	В'їзд туристів, млн. осіб	Частка у світовому потоці	Середньорічне зростання, 1995–2020, %
1.	Китай	137,1	8,6	8,0
2.	США	102,4	6,4	3,5
3.	Франція	93,3	5,8	1,8
4.	Іспанія	71,0	4,4	2,4
5.	Гонконг	59,3	3,7	7,3
6.	Італія	52,9	3,3	2,2
7.	Великобританія	52,8	3,3	3,0
8.	Мексика	48,9	3,1	3,6
9.	Росія	47,1	2,9	6,7
10.	Чехія	44,1	2,7	4,0

Джерело: [4, с. 64].

Проте серед першої десятки країн, куди найбільше будуть їхати іноземні туристи, України немає. А це значить, що несуттєво зміниться і структура туристів, які місцем відпочинку обрали село.

Як уже зазначалось вище, у світі більш ніж півстоліття розвивається цей вид туристичної діяльності. У багатьох країнах він перетворився на ефективний і перспективний сектор туристичної індустрії. Проте у світі до цього часу не існує єдиної універсальної концепції розвитку сільського туризму.

Експерти Всесвітньої туристичної організації індустрію сільського туризму визначають як суттєвий сектор світового туристичного господарства, який найбільш динамічно розвивається. Соціологічні дослідження, що регулярно проводить Європейська федерація фермерського і сільського туризму, засвідчують, що: 35% сільських туристів "утекли" від напруженого ритму міського життя, занурившись у

неквапливий сільський побут, насолоджуючись можливістю розслабитись; понад 20% — поєднують відпочинок з активними самодіяльними подорожами з метою знайомства з історико-культурною спадщиною краю, де вони відпочивають; 17% сільських туристів основною метою мають прагнення відпочивати на природі; більше 10% таких туристів надають перевагу відпочинку з сім'єю (а тут така можливість надається) з метою більше уваги приділити родині і дітям; 5% серед відпочиваючих у селі основною метою мають зайнятись спортивним туризмом і скористатись можливістю використання дешевої нічліжної бази; майже 12% відпочиваючих приїхали в село з іншими мотивами [6, с. 13].

Сільський туризм розвивається практично в усіх розвинених країнах світу. Європейський Союз цей вид туризму розглядає як чинник подальшого розвитку сільських територій. Щоправда, у кожній країні є певні особливості його розвитку. Наприклад, у Великобританії особливо велику увагу приділяють рекламі типу: відчуйте себе господарем країни; осягніть велич світанків; відчуйте незабутній смак щойно приготовленого у сільській місцевості сніданку; відкрийте для себе красу, різноманіття і світ британської сільської місцевості тощо. Така реклама не залишає байдужими британців щодо розвитку сільського туризму. Не дивно, що лише в Англії туристичні послуги надає 1100 агроосель. А це забезпечує майже 400 тис. робочих місць і є основою для діяльності 25 тис. малих підприємств.

У Німеччині сільський туризм дуже поширений, незважаючи на те, що ця країна, за прогнозом, буде лідирувати серед країн за виїздом туристів, а сільський туризм передбачає залучення до відпочинку на селі своїх співвітчизників і іноземців (табл. 2).

Таблиця 2

Країни-лідери за виїздом туристів до 2010 р. (прогноз Всесвітньої туристичної організації)

Рейтинг	Країна	Виїзд туристів, млн. осіб	Частка у світовому потоці, %
1.	Німеччина	163,5	10,2
2.	Японія	141,5	8,8
3.	США	123,3	7,7
4.	Китай	100,0	6,2
5.	Великобританія	96,1	6,0
6.	Франція	37,6	2,3
7.	Нідерланди	35,4	2,2
8.	Канада	31,3	2,0
9.	Росія	30,5	1,9
10.	Італія	29,7	1,7

Джерело: [4, с. 64].

Однак тут розроблена і діє концепція сталого розвитку сільської місцевості. Концепція сільського туризму у рамках цієї концепції має велике соціокультурне навантаження, зокрема: збереження і популяризацію традиційного вигляду села; філософію розвитку села; традиційні навички і ремесла.

Останнім часом сільський туризм у цій країні поширюється у різноманітних формах – від відпочинку у старих фермерських господарствах дещо стилізованих під старовину до проведення відпустки у сучасних обладнаних за останнім словом техніки будинках. У Німеччині діють проекти пільгового кредитування для власників агроосель. Всі сільські помешкання, що надають туристичні послуги, поділяються на: 1) сільське подвір'я, що пропонує ознайомлення з тваринами і сільським способом життя; 2) туризм у сільському господарстві, де не обов'язково є наявність сільського подвір'я з тваринами, але відпочинок має бути прив'язаний до навколишнього середовища. Тут близько половини селян займається прийомом туристів як додатковим бізнесом. Для іншої половини господарств – це справжня комерційна діяльність, що є основним джерелом доходів.

Польща успішно практикує поєднання проживання у сільській місцевості з полюваннями і рибною ловлею.

Широке різноманіття послуг надає сільський туризм у Словенії, пропонуючи відпочиваючим піші прогулки, катання на конях, великий і настільний теніс, гольф, купання в озері чи річці, в басейні; екстремальні види туристичних послуг – гірські лижі, боулінг, віндсерфінг, дельтапланеризм, а також мисливство та рибалку.

У Фінляндії найбільшим попитом у туристів користуються будиночки без господарів, устатковані сучасною технікою, меблями. Всі вони розташовані в тайзі на берегах заповідних озер і річок, де туристи можуть здійснювати спортивну риболовлю.

В Ісландії туристам пропонують затишні будинки, якісну місцеву кухню, ознайомлення з веденням сільського господарства. Тут туристи можуть спостерігати за місцевими колоніями рідкісних птахів, за китами, здійснювати фотографування, відвідування музеїв тощо.

Для прискореного розвитку сільського туризму в Естонії, наприклад, створено неприбуткову організацію сільського туризму, яка вважає, що спосіб життя селян можна найкращим чином зберегти саме через розвиток сільського туризму. А для цього в основу розвитку останнього має бути покладено принципи: мінімізація негативного впливу туристів на природне середовище та його компоненти; гармонійне співіснування людини, природного середовища та туристичної інфраструктури.

В Україні загалом цей вид туризму, як зазначалось вище, дуже слабо розвинений. Серед причин останнього, на наш погляд, доцільно виділити такі:

- низький рівень сервісу в сільській місцевості;
- відсутність кваліфікованого обслуговуючого персоналу;
- слабка рекламно-інформаційна робота;
- недостатнє розуміння керівництвом різного рівня важливості та значення розвитку сільського туризму у вирішенні нагальних соціально-економічних проблем села.

Проте в окремих регіонах він активно розвивається. Це спостерігається в Карпатському регіоні та в Криму, де сільський туризм також тяжіє до чистих озер, річок, лісових масивів, морського узбережжя, архітектурних комплексів тощо. Щоправда, є непоодинокими випадки, коли надмірне навантаження на певні природні території призводить до швидкого їх знецінювання та втрати туристичної привабливості. В Україні нині не здійснюється контроль за якістю та безпекою туристичних послуг з боку державних установ, що, в свою чергу, позбавляє можливості рекламувати послуги сільського туризму в засобах масової інформації, на міжнародних ринках тощо.

В Україні сільський туризм, як правило, розвивається на території з депресивною, малорозвинутою економікою, високим рівнем безробіття, незадовільними умовами

для сільськогосподарського виробництва. А тому необхідно забезпечити комплексний підхід до дослідження сільського туризму, зокрема, його вплив (як прямий, так і опосередкований) на природне середовище.

Такий підхід сприятиме, щоб розвиток сільського туризму був не лише сталим, а зорієнтованим на надання туристам якісних послуг. З цією метою в українському туризмі здійснюється категоризація сільської садиби. Українська гостинна садиба має 4 рівні: базовий (найнижчий), перший, другий, третій. Для отримання базового рівня садиба має відповідати 90% вимог, позначених у категорії "1"; другого рівня – 90% вимогам, позначених у категорії "2", третього рівня – 90% вимогам, позначених у категорії "3".

Стежками сільського туризму мандрують не лише міські жителі України, а й інших держав. У процесі цих мандрів вони знайомляться з традиційним сільським побутом, доторкаються до прадавніх цінностей, стають ближчими до природи, пізнають своє майбутнє. Рівень цього пізнання значною мірою залежить від підготовки селян, які надають відповідні послуги, від їх знань про цю сферу економічної діяльності. Підготовка селян у цьому плані дозволить подолати сумніви у багатьох із них щодо можливості і важливості розвитку сільського туризму.

Потребує вдосконалення й правова основа функціонування сільського туризму. До цього часу в Україні не існує статистики щодо кількості господарів, які надають туристичні послуги, а також робочих місць у них. Відсутність же правового визначення щодо сільського туризму, законодавчо закріплених преференцій не сприяє сталому розвитку цієї сфери.

Прискоренню розвитку сільського туризму в Україні має сприяти не лише активне використання досвіду інших країн у цій сфері діяльності, а й створення спільних підприємств. Підтвердженням цього може слугувати досвід Закарпатської області, де уже діє швейцарсько-український проект розвитку лісового господарства FORZA. Відповідно до цього проекту надається допомога жителям села, які мають можливість і бажання займатись сільським туризмом. Допомога полягає, перш за все, у:

- навчанні власників садиб сільського туризму і забезпеченні покращення якості надання відповідних послуг (після такого навчання 14 садибам сільського туризму надано сертифікат "Зелена садиба");
- створенні туристичних атракцій (здійснено інвентаризацію туристичних принад: природних цікавих можливих туристичних ландшафтів; архітектурних принад; культурних атракцій: народних і релігійних свят, народних промислів, кулінарії, звичаїв, побуту, інфраструктури, місць харчування, відпочинку, додаткових послуг рекреації тощо);
- забезпеченні реклами туристичних можливостей громади.

Позитивний вплив на розвиток сільської туристичної сфери має реклама, що встановлюється у центрі сіл, на в'їздах до них і характеризує туристичні можливості конкретної громади. Це можна побачити в окремих західних регіонах України. А для жителів сіл, які надають послуги з харчування та проживання в сільських садибах, займаються виробництвом традиційної місцевої продукції, виробляються візитні картки.

Для підвищення темпів залучення іноземних туристів до відпочинку у сільській місцевості України важливо:

- в кожному регіоні розробити і забезпечити реалізацію грамотної маркетингової політики. Кожен турист, прибуваючи на відпочинок у село, має завчасно знати, що він для себе може відкрити нового, зокрема, для свого фізичного і духовного зростання;
- забезпечити об'єднання зусиль держави та приватного бізнесу, які мають бути зацікавлені у прискоренні розвитку в'їзного сільського туризму;

– суттєво поліпшити сільську туристичну інфраструктуру та санітарний стан у сільських населених пунктах. Останнє, безперечно, потребує суттєвої фінансової допомоги з боку держави. Забезпечення цього водночас сприятиме зростанню інвестиційної привабливості сільських територій, що є одним із головних факторів сталого розвитку регіону.

Потребує подальшого вдосконалення і сам сільський туристичний продукт, тобто комплекс послуг щодо перевезення, розміщення туристів, формування туристичної індустрії. Туристичний продукт, як відомо, створюється зусиллями багатьох організацій, кожна з яких має свої власні мету та цілі. Від координації діяльності суб'єктів господарювання, що формують туристичний продукт, залежить його конкурентоспроможність і відповідно ефективність роботи всіх організацій, що беруть участь у його створенні. При цьому слід мати на увазі, що розвиток сільського туризму, виробництво туристичного продукту мають мультиплікативний ефект, великий вплив на такі основні сектори економіки, як сільське господарство, транспорт і зв'язок, торгівля, будівництво, виробництво товарів народного споживання тощо.

Так, у регіонах, де активно розвивається сільський туризм, помітно збільшується мережа магазинів, спеціалізованих на товарах, необхідних для заняття спортом, рибною ловлею, зростає кількість організацій, що пропонують послуги з видання туристичних каталогів, будівництва туристичних будиночків, тим самим розширюючи структуру туристичного продукту.

Сільський туризм, як і вся туристична сфера діяльності, відноситься до працеінтенсивних видів діяльності і розглядається як один із шляхів вирішення проблеми безробіття на селі. Водночас він сприятиме збільшенню відпочиваючих при невеликих доходах населення. Адже цей відпочинок є значно дешевшим порівняно з іншими видами. Водночас туристи мають можливість долучитись до іншої культури і звичаїв, беручи участь у святах і розвагах, тим самим сприяючи зміцненню людського капіталу – важливого чинника подолання економічної кризи. Свого часу Дж. М. Кейнс стверджував, що вихід із кризи – це інвестиції в ті галузі економіки, які формують ефективну модель попиту.

Враховуючи, що багато регіонів України, з одного боку, приваблюють своєю екзотикою, а з іншого боку, туристів турбує екологічний стан цих регіонів, важливо в них забезпечити здійснення моніторингу стану довкілля та споживання туристично-рекреаційних послуг. Він має охоплювати: 1) аналіз попиту та пропозиції на ринку послуг сільського туризму; 2) виявлення вузьких місць у виробництві туристичного продукту; 3) аналіз насиченості чи перенасиченості ринку відповідних послуг певними видами; 4) виявлення нових потенційних видів сільського туризму і послуг.

Таким чином, сільський туризм, маючи соціальну спрямованість, може бути затребуваним широкими верствами населення, може стати одним із перспективних напрямів розвитку економіки села за умов інтенсивного його розвитку. Останньому має сприяти забезпечення: системного підходу у створенні сприятливих умов розвитку сільського туризму; здійснення підготовки кадрів, які відповідають світовим стандартам; активного розвитку внутрішньої інфраструктури та підвищення рівня сервісу в сільській місцевості; просування туристичних можливостей України за рахунок маркетингової активності, пошуку національних брендів, використання ефективних заходів та інформаційної прозорості тощо, що сукупно може стати предметом подальших досліджень.

У цьому плані заслуговує на увагу досвід Німеччини, зокрема, щодо розподілу

зон відповідальності між різними рівнями влади, які мають відбутись не лише за географічним, а й тактико-стратегічним напрямом. Відповідно до цього державні органи мають відповідати за розробку та реалізацію стратегії розвитку галузі загалом, просування туристичного продукту як внутрі країни, так і за рубежем, а також за загальноекономічні заходи щодо розвитку внутрішнього і виїзного сільського туризму. Місцеві ж і регіональні органи влади відповідальні за формування туристичної інфраструктури та реалізацію загальнодержавної стратегії на своїх територіях. Використання цього досвіду сприятиме більш ефективному використанню туристичного потенціалу сільських територій, нарощуванню обсягу та поліпшенню якості туристичних послуг.

Література

1. Азар В. М. *Економика и организация туризма* / В. М. Азар. – М. : Прогд. издат., 2005. – 368 с.
2. Кот О. В. *Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення* / О. В. Кот // *Проблеми науки*. – 2008. – № 9. – С. 30–37.
3. *Країнознавство та музейна справа в Україні*. – Житомир : Велика Волинь, 2010. – 544 с.
4. *Регіональная экономика. Теория и практика*. – 2010. – №2 (137). – С. 64.
5. Севастьянова С. А. *Регіональное планирование развития туризма и гостиничного хозяйства : уч. пособ.* / С. А. Севастьянова. – М. : КНОРУС, 2007. – 365 с.
6. *Сільський туризм в Європі та Америці* // *Туризм сільський зелений*. – 2009. – №11. – С. 13.
7. *Статистичний щорічник України за 2009 рік : стат. зб.* – К. : Держ. п-во "Інформ.-аналіт. агентство", 2010. – С. 498.
8. Ткаченко Т. І. *Сільський туризм: передумови розвитку в Україні та досвід Польщі* / Т. І. Ткаченко, Є. С. Гаєвська // *Ресторанне господарство і туристична індустрія у ринкових умовах : зб. наук. праць*. – К. : КНТЕУ, 2002. – С. 117–124.

Редакція отримала матеріал 16 березня 2012 р.